

Julkaistavissa klo 14.30

Ministeri Eero Heinäluoma

Globalisaatioseminaari 4.10.2006 klo 13.00

Marina Congress Center

Suomen Lissabon-ohjelman päivitys

Globalisaation lupaus ja haaste

Kaksi viikkoa Singaporessa päättynyt Maailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttarahaston vuosikokous keräsi yhteen valtiovarainministereitä ja keskuspankkijohtajia kaikkialta maailmasta. Säännönmukaisesti tällaiseen joukkoon valikoituu virkansa puolesta ihmisiä, joiden mielenmaisema vaihtelee varovaisen ja synkän välillä.

Singaporen kokouksessa tunnelma oli kuitenkin lähes tulkoon aurinkoinen. Isäntämaa itse oli kehitysoptimismien malliesimerkki: yhden sukupolven kuluessa köyhästä kehitysmaasta hyvinvoivaksi finanssi- ja yrityspalvelukeskukseksi harpannut kansakunta.

Laajemmassakin katsannossa oli perusteita tyytyväisyyteen. Maailmantalouden pitkän kasvun odotettiin jatkuvan. Lisäksi talouskasvu on aiemmasta poiketen jakautunut varsin tasaisesti eikä tämän tai tuon talousihmevaltion varaan.

Taloukasvu on keskimääräistä nopeampaa Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, mikä antaa toiveita pahimpien köyhyys- ja kehitysongelmien ratkaisulle. Japanin ja Euroopan elpyminen torjuu käsityksiä niiden talouksien jäykkyydestä ja muutosvastarinnasta.

Maailmanlaajuisen kehityslupauksen lunastaminen edellyttää kuitenkin ongelmien ja haasteiden tunnistamista ja oikeiden vastausten antamista.

Myönteisestä yleisarviosta huolimatta maailmantalouden ongelmat tunnustetaan varsin laajasti. Maailman suurimman kansantalouden, Yhdysvaltain, vaihtotaseen vaje on tasolla, joka useimpien asiantuntijoiden mukaan on pitkällä tähtäyksellä kestämaton. Sen purkaminen hallitusti, ilman valuuttakurssien äkkinäisiä heilahduksia, vaatii taitoa ja kärsivällisyyttä.

Viime aikoina Yhdysvaltoihin on liitetty myös toinen kansainvälisen talouden kehityksen uhkatekijä: globalisaatioon määritelmän mukaisesti kuuluvaa kansainvälistä kauppaa uhkaa käänne protektionismiin, oman tuotannon ja omien erityisryhmien suojeluun. Loppukesästä kariutuneiden WTO-neuvotteluiden jarruksi on monelta taholta osoitettu juuri Yhdysvaltoja ja sen haluttomuutta uudistaa omaa maatalouden tukipolitiikkaansa.

Globalisaatio ei ole vääjäämätön ja vastaansanomaton kohtalo. Se on poliittisista valinnoista riippuvainen. Historia osoittaa kuinka valtioiden poliittiset päätökset ovat yhtä hyvin 1800-luvulla kuin toisen maailmansodan jälkeenkin olleet avainasemassa kansainvälisen kaupan ja kansainvälisten pääomaliikkeiden vapauttamisessa. Aivan samalla tavoin poliittiset ratkaisut ovat aiemminkin kääntäneet globalisaation taantuvalla kehitysuralla.

Pahimmassa tapauksessa kansainvälisen talouden ongelmat johtavat talouskasvun hidastumiseen ja kasvuongelmia puolestaan pyritään vaimentamaan lyhytnäköisillä kansallisilla suojautumistoimenpiteillä. Globalisaation kierre kääntyy päinvastaiseen, väärään suuntaan. Maailmanpankin ja IMF:n vuosikokouksessa käyttämäni puheenvuoro kansainvälisten kauppaneuvotteluiden uudelleen elvyttämisestä pohjautui Singaporeen kokoontuneiden talouspäättäjien ja –asiantuntijoiden yhteiseen huoleen maailmantaloudesta ja globalisaation tulevaisuudesta.

Suomi on globaalitalouden voittaja. Samalla tavoin meillä on myös enemmän hävittävää, mikäli WTO-kauppaneuvottelut haudataan lopullisesti. Suomen tulee toimia niiden puolesta oman etunsa, Unionin edun ja maailman kehityksen nimissä.

EU:n vastaus: Lissabonin strategia

Euroopan unionin oma vastaus globalisaation haasteisiin on tämän vuosikymmen alussa hyväksytty Lissabonin strategia.

Kun strategian hyväksymisestä alun perin päätettiin, maailmantalous oli hyvässä kasvuvireessä ja kasvu ulottui myös Euroopan unioniin. Tavoite, jonka mukaan Euroopan unionista tehtäisiin kymmenessä vuodessa maailman johtava talousalue, oli toki suurisuuntainen, mutta ei mahdoton. EU:n sisällä talouden rakennekehitystä vauhditti juuri kolmanteen, ratkaisevaan vaiheeseen siirtynyt Euroopan talous- ja rahaliitto.

Valitettavasti moni EU-maa jätti vuosikymmenen alun hyvät vuodet käyttämättä ja laiminlöi julkisen talouden tervehdyttämisen ja rakennemuutosten nopeuttamisen.

Moni seikka tuntuu tutulta, kansainvälisen talouden kasvusta Euroopan elpymiseen saakka. Jopa talous- ja rahaliitonkin osalta historia toistaa itseään: EU soveltaa parhaillaan uutta vakaus- ja kasvusopimusta ja suhdanteet suosivat EU-maiden pyrkimystä nostaa valtiontaloudet aiempaa vakaammalle pohjalle.

On siksi erinomaisen sattuvaa, että myös Lissabonin strategiaa sovelletaan uudessa muodossa. Viime vuoden uudistuksessa strategiaa painotettiin entistä selvemmin kasvun ja työllisyyden edistämiseen. Keskeinen piirre oli jäsenmaiden velvollisuus panna asiat itse tärkeysjärjestykseen.

Kolmivuotisiin (2005-2008) kansallisiin toimenpideohjelmiin tuli valita ne haasteet, ongelmat ja toimintalinjat, jotka nähdään kussakin maassa kasvun ja työllisyyden kannalta tärkeimmiksi.

Suomen kansallinen toimenpideohjelma 2005-2008 ja siihen sitoutuminen

Viime vuonna hyväksytyyn Suomen kansalliseen toimenpideohjelmaan sisällytettiin ne kasvu- ja työllisyyspolitiikan keskeiset linjat, jotka hallitus on päättänyt toteuttaa. Periaate, jolla ohjelma on koottu selittää myös sen, ettei siihen sisälly mittavia uusia toimia. Olisikin kummallista, jos Lissabon-ohjelmaa varten olisi löydetty nopeasti käynnistettäviä kasvu- ja työllisyystoimia, joita hallitus ei ole nähnyt tarpeelliseksi jo ottaa käyttöön kansallisia tarpeita varten.

Suomen ohjelmaa käsiteltiin jo sen laatimisvaiheen aikana varsin kattavasti eri sidosryhmissä. Ohjelmaluonnoksesta saatiin talousneuvoston ja työpolitiikan neuvottelukunnan kommentit ja sen kaavailtua sisältöä selvitettiin kahdessa laajassa seminaarissa. Ohjelma esiteltiin eduskunnan eri valiokunnille ja samalla eduskuntaa informoitiin Lissabonin strategian etenemisestä.

Laaja sitoutuminen ohjelmiin toteutuu, paitsi edellä kuvatun toimenpideohjelman eturyhmä- ja eduskuntakäsittelyn kautta, myös siten, että ohjelman keskeisiä osia on valmisteltu laajapohjaisesti. Tämä ei koske vain niitä asioita, joilla on vakiintunut kolmikantainen valmistelujärjestelmä, vaan mm. palvelu- ja kuntarakenteen uudistamista, yrittäjyyden ja työllisyyden politiikkaohjelmia, innovaatiopolitiikkaa ja ilmasto- ja energiastrategiaa.

Suomen hallintomallia ja toimenpiteiden avointa, usein kolmikantaista valmistelukäytäntöä ei aina ymmärretä Brysselissä. Suomea onkin kehoitettu edistämään laajalaisempaa sitoutumista Lissabonin strategian toteuttamiseen.

En näe tälle kritiikille muuta syytä kuin sen ulkopuolisen huomiota helposti kiinnittävän seikan, ettei tänne rakennettu erillistä, muista linjauksista irrallista ohjelmaa ja organisaatiota kasvun ja työllisyyden edistämiseksi Lissabonin strategian puitteissa. Tämä on kuitenkin väärinkäsitys: Suomen hallintokäytäntöön ankkuroituneena Lissabon strategia on meillä lujemmalla pohjalla kuin konsanaan irrallisena ohjelmana.

Kansallinen toimenpideohjelma 2006

Tänä vuonna jäsenvaltioiden tulee raportoida kansallisen toimenpideohjelman etenemisestä. Komissio välitti ensimmäisessä edistymisraportissaan viime keväänä jäsenmaille oman näkemyksensä siitä, mihin suuntaan ohjelmia tulisi painottaa. Suomea kehoitettiin kiinnittämään enemmän huomiota kilpailuun palvelualoilla ja ikääntyvien työllisyyteen. Jälkimmäisen huomion osalta komission seuranta-aineisto tuntuu vanhentuneelta tai puutteelliselta. Ikääntyvien työllisyys on kohonnut Suomessa nopeammin kuin missään muussa EU-maassa.

Ohjelman toteuttaminen edistyy kutakuinkin suunnitelmien mukaan. Ohjelman **makrotalousosiossa** korostetaan talouden vakautta ja ennustettavuutta sekä julkisen talouden kestävyttä. Kun katsellaan kansantalouden mittareita ja tuoreita ennusteita näyttävät ohjelman tavoitteet toteutuvan hyvin. Hinta- ja kustannuskehitys on ollut maltillista, työllisyys on kohentunut ja työttömyys alentunut tasaisesti. Julkinen talous on säilynyt ylijäämäisenä. Ylijäämä voisi tulevien haasteiden valossa tosin olla nykyistä suurempikin.

Finanssipolitiikan kestävyttä on pyritty vahvistamaan etenkin uudistamalla työeläkejärjestelmää ja valtion ja kuntien toimintaperiaatteita. Vuoden 2005 alussa käynnistynyt eläkeuudistus näyttää vaikuttavan sille asetettujen tavoitteiden suuntaisesti. Uudistus on kuitenkin vasta käynnistynyt ja sen vaikutuksia on syytä seurata tarkoin.

Valtion menojen kasvun hillitsemisessä kehysmenettely on osoittautunut käyttökelpoiseksi. Julkisen talouden kestävyteen ja talouden kasvumahdollisuuksien turvaamiseen pyritään myös **tuottavuuden toimenpideohjelmalla sekä kunta- ja palvelurakennemuutoksella.** Maaliskuun kehyspäätöksen mukaisesti valtionhallinnon tuottavuutta kohennetaan kaikilla hallinnonaloilla niin, että valtion palveluksessa olevan henkilöstön määrä sopeutuu hallitusti koko kansantalouden käytettävissä oleviin työvoimavaroihin. Kuntien menojen kasvun hillitsemiseksi ja palvelujen turvaamiseksi kunta- ja palvelurakennemuutos vauhdittuu vuoden 2007 alusta hallituksen valmisteleman puitelain pohjalta.

Hallituksen talous- ja työllisyysstrategian keskeinen elementti on **talouden kasvupotentiaalin vahvistaminen** kehittämällä osaamista ja parantamalla hyödyke-, pääoma- ja työmarkkinoiden toimivuutta. Vaikka Suomen panostus tutkimus- ja tuotekehitystoimintaan jo ylittää Lissabonin strategiassa vuodelle 2010 asetetun 3 prosentin bkt-osuustavoitteen, on hallitus sitoutunut lisäämään panostuksia edelleen. Samalla on kuitenkin lisättävä näiden panostusten vaikuttavuutta. Innovaatiopolitiikan vahvistaminen edellyttää myös Suomen koulutusjärjestelmän jatkuvaa kehittämistä. Monia tätä koskevia hankkeita on käynnistetty ja valmisteilla.

Hallitus on kiinnittänyt erityistä huomiota **yri­tysten toimintaedellytysten parantamiseen**. Yritysten määrä on hallituskauden aikana lisääntynyt 9 prosenttia.. Suomessa on myös havahduttu kasvuyritysten vähäiseen määrään ja tämän ongelman ratkaisuun on yrittäjyysohjelmassa suunnattu runsaasti huomiota. Yhdellä ohjelmalla ei luonnollisesti yrittäjyyttä nosteta sille tasolle, jota talouden rakenteiden joustava uudistuminen edellyttää Kyse on pitkäjänteisestä ja laaja-alaisesta kokonaisuudesta, jolla yrittäjäksi ryhtymisen kannustimia ja kasvuyrittäjyyttä vahvistetaan.

Suomen toimenpideohjelmassa korostetaan myös **markkinoiden toimivuuden ja kilpailullisuuden turvaamista**. Tämä on tärkeää muun muassa kuluttajien kannalta. Kilpailuviranomaisten mahdollisuuksia puuttua kilpailun rajoituksiin on vuodesta 2004 lähtien parannettu kilpailulainsäädännön uusimisen kautta. Myös kilpailututkimusta on vahvistettu. Suomea ei voida syyttää hidastelusta markkinoiden avaamisessa ulkoiselle kilpailulle. Jos muut jäsenmaat olisivat toimineet yhtä ripeästi, olisi yhteismarkkina huomattavasti lähempänä.

Työllisyyden osalta Suomi ylittää useimmat Lissabonin strategiassa vuodelle 2010 asetetut tavoitteet. Naisten työllisyysaste ylittää tavoitellun 60 prosenttia ja ikääntyvien tavoitteena olevan 50 prosenttia. Keskimääräinen työllisyysaste on vielä hiukan alle 70 prosentin tavoitteen, mutta mikäli 100 000 uuden työpaikan tavoite toteutuu kevääseen 2007 mennessä, toteutuu myös 70 prosentin työllisyysaste.

Vaikka kansainvälinen vertailu antaa kohtuullisen kuvan Suomen työmarkkinoista, tyytyväisyyteen ei ole aihetta niin pitkään kuin työttömyys on nykyisissä lukemissa. Toimenpideohjelma painottaakin työllisyysasteen kohottamisen edellytyksinä yhtäältä rakenteellisen työttömyyden alentamista, toisaalta työmarkkinoiden toimivuuden turvaamista.

Väestön ikääntyessä työikäisen väestön ja työvoiman määrä alkaa vääjäämättä alentua ellei maahan muutto kohoja suureksi. Työvoiman vähenemistä voidaan hillitä **työuria pidentämällä**. Tämä onkin hallituksen keskeinen tavoite. Tavoitteeseen pyritään nopeuttamalla nuorten koulutukseen pääsyä ja valmistumista, kehittämällä työelämää työssä pysymistä, jaksamista ja viihtymistä tukevaksi ja kannustamalla ihmisiä jatkamaan työntekoa nykyistä pitempään.

Vuonna 2005 korkeakoululainsäädäntöä uudistettiin ja sekä korkeakoulujen että muiden jatko-opiskelulaitosten haku- ja valintamenettelyjä kehitettiin ja kehitetään niin, että nuoret pääsisivät mahdollisimman vaivattomasti haluamaansa koulutukseen. Tänä vuonna on erityistä huomiota pantu opiskelun keskeyttämisten vähentämiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Tässä on työpajatoiminnan kaltaisilla, matalan kynnyksen väylillä tärkeä rooli.

Vaikka eläkeuudistukseen kohdistuu mittavimmat odotukset työurien pidentämisessä, edellytykset pitemmille työurille luodaan jo paljon ennen eläkemahdollisuutta. Jos ihminen ei enää jaksakaan työskennellä, ei viihdy työssään tai ei osaa muuttuvia työtehtäviä, hän tuskin lykkää eläkkeelle jäämistään. Tämän vuoksi erilaiset työelämän kehittämisohjelmat – sekä julkisesti tuetut että spontaanisti työpaikoilla toteutetut - ovat hyvin tärkeitä. Tätä osoittaa myös Suomen ikäpolitiikalle ja sen osasina Tykesille, Vedolle ja Nosteelle osoitettu kansainvälinen tunnustus, johon jo edellä viittasin.

Työllisyyden edistämisessä tärkeä merkitys on **vero- ja etuusjärjestelmällä**. Hallitus on jatkanut määrätietoisesti työn verotuksen keventämistä. Verotusta on kevennetty kaikilla tulotasoilla, mutta kunnallisverotuksen ansiotulovähennys on painottanut vähennyksiä matala- ja keskituloisiin.

Hallitus on toteuttanut tai päättänyt toteuttaa myös muita verojärjestelmän muutoksia, joilla on selvä työllisyystausta. Kotitalousvähennyksen työllisyysvaikutusta pyritään tehostamaan kaksinkertaistamalla se hoiva- ja palvelutyössä. Ikääntyvien matalapalkkaisten työllisyyden edistämiseksi myönnettävä tuki annetaan verojärjestelmän kautta. Molemmat muutokset tulivat voimaan tänä vuonna.

Ensi vuoden alusta hallitus on esittänyt toteutettavaksi nelivuotisen kokeilun, jossa parturi- ja kampaamopalveluiden sekä eräiden pienkorjaamopalveluiden arvonlisävero alenee 22 prosentista 8 prosenttiin.

Verojärjestelmää on siten rukattu monilta osin työllisyyden edistämiseksi. Etuusjärjestelmässä merkittäviä muutoksia ovat **työmarkkinatuen aktivointi ja muutosturvan käyttöönnotto**. Työmarkkinatuen aktivoinnilla ja sitä tukevalla työvoiman palvelukeskusten perustamisella pyritään rakenteellisen työttömyyden vähentämiseen. Muutosturva puolestaan nopeuttaa irtisanottujen ja työttömyysuhan alla olevien uuden työn saamista.

Työllisyyttä on tuettu myös maltillisella **palkanmuodostuksella**. Keskitetyt, pitkäkestoiset ja tuloveron kevennyksiin kytketyt tulosopimukset ovat tuoneet Suomen talouteen vakautta ja ennustettavuutta. Ala- ja yrityskohtaisen joustavuuden lisäämiseksi liittotasolla tai paikallisesti sovittavissa olevaa sopimuskorotuksen osaa on korotettu. Nyt voimassa olevaan tulosopimukseen on lisäksi kirjattu paikallisen sopimisen ja toimialavuoropuhelun kehittäminen. Tämä hanke etenee toimiala- ja liittokohtaisesti. Tilannekatsaus hankkeen etenemisestä kuullaan tässä seminaarissa myöhemmin.

Työvoiman kysynnän ja tarjonnan yhteensopivuuden parantaminen on niinikään Suomen kansallisen ohjelman työmarkkinoita koskeva painopiste. Tämä teema on jatkuvasti korostunut, kun työllisyys on kasvanut ja työttömyys alentunut. Riski siitä, että työmarkkinoiden pullonkaulat alkavat hidastaa talouden kasvua on voimistunut. Sen lisäksi, mitä jo kansalliseen toimenpideohjelmaan työvoimapalvelujen kehittämisen ja työvoiman liikkuvuuden edistämiseksi sisältyi, on sittemmin valmisteltu kolmikantaisesti lisätoimia, joista osa sisältyy jo vuoden 2007 budjettiin. Nämä koskevat muun muassa aktiivisen työnhaun pelisääntöjen ja työvoimatoimistojen toimintatapojen selkiinnyttämistä, palkkatuen joustavampaa käyttöä, alueellisen liikkuvuuden edistämistä ja työperäistä maahan muutttoa.

Lopuksi

EU on edelleen jäsenmaidensa summa. Vaikka euroalueen rahapolitiikka on yhteistä ja unionin jäsenmaiden finanssipolitiikkaa koordinoidaan vakaus- ja lähentymisohjelmien avulla, on jäsenmaiden talouspolitiikan kokonaisuus, ja siten koko alueen talouskasvu ja työllisyys, keskeisesti kiinni kansallisista päätöksistä. Kansallisten toimenpideohjelmien sisältö ja jäsenmaiden sitoutuminen ohjelmien toteuttamiseen ratkaisee pitkälti EU:n yhteisen kasvu- ja työllisyysstrategian toteutumisen.

Jäsenmaiden sitoutumista yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen on edistettävä ja huomio kohdistettava ennen kaikkea ohjelmien täytäntöönpanoon. Talouspolitiikan koordinaatio, monenvälinen seuranta sekä jäsenvaltioihin kohdistuvan vertaistuen vahvistaminen tarjoavat tähän mahdollisuuksia.

Vaikka päävastuu uudistusten etenemisestä on jäsenvaltioiden pääkaupungeissa, myös yhteisötasolla on vielä paljon tehtävää. Erityisen tärkeää on identifioida niitä politiikka-alueita, joiden toteuttaminen tuo EU-tasolla toteutettuna lisäarvoa. Sisämarkkinoiden syventäminen ja pitkäaikainen sitoutuminen Lissabonin kasvustrategiaan ovat EU:n paras vastaus globaaliin kilpailuun liittyviin pitkän aikavälin haasteisiin.